

DENİZ ARTUN
Paris'ten Modernlik Tercümeleri

DENİZ ARTUN 1998'de Ortadoęu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. New York Üniversitesi'nde, kültür tarihi alanında yüksek lisansını tamamladı ve bu sırada Fransa'nın kültürel tarihi üzerine yoğunlaştı. New York'tayken Museum of Modern Art'ın (MoMA) Resim ve Heykel Bölümü'nde çalıştı. 2000 yılında Paris'te, École des Hautes Études en Sciences Sociales'de (EHESS) başladığı kültürel antropoloji doktorasını sürdürüyor; doktora tezi kapsamında, 1850-1950 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'den Fransa'ya giden sanatçılar üzerine çalışıyor. 2001 yılından bu yana Ankara Galerî Nev'de yönetici olarak çalışıyor.

sanat**hayat**
DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

Sanat, tıpkı hayat gibi açık bir sırdır.
Lawrence DURRELL

DENİZ ARTUN

Paris'ten Modernlik Tercümeleri

ACADÉMIE JULIAN'DA
İMPARATORLUK VE CUMHURİYET
ÖĞRENCİLERİ

İletişim Yayınları 1224 • sanat**hayat** dizisi 11

ISBN-13: 978-975-05-0497-6

© 2007 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2007, İstanbul

2. BASKI 2012, İstanbul

•

DİZİ EDİTÖRÜ Ali Artun

YAYINA HAZIRLAYAN Elçin Gen

KAPAK TASARIMI Özlem Özkal

KAPAK FİLMİ Mat Yapım

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Asude Ekinci

DİZİN Elçin Gen

MONTAJ Şahin Eyalmez

BASKI ve CİLT Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları

SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İÇİNDEKİLER

Başlarken	7
Medeniyet Resülü	13
• Fevkalade Elçiler.....	16
• İkamet Elçileri.....	22
Müslüman Leonard	31
• Paris'te İlk Osmanlı Çırakları.....	34
• İstanbul'da İlk Fransız Ustalar.....	38
Gérômelar Ordusu	44
• École des Beaux Arts de Paris.....	50
• École des Beaux-Arts'da İlk Resim Atölyeleri.....	52
• İlk Resim Atölyelerinde Türk Ziyaretçiler.....	58
Muhteşem Julian	69
• Rodolphe Julian.....	73
• Académie Julian Ailesi.....	81
• Rodolphe Julian'ın Ölümü.....	92
• Académie Julian Şirketi.....	96
• 'Yenilikçi' Julian.....	103
• 'Eşitlikçi' Julian.....	111
• Rodolphe Julian'ın Ölümünden Sonra Académie Julian.....	114

İkmal-i Sanat	129
• Islahat Fermanı Ertesinde Académie Julian'da Bir Osmanlı Öğrencisi: Ahmed Ali.....	130
• Académie Julian'da Sanayi-i Nefise'den İlk Öğrenciler: Galib ve Vedad.....	140
• Académie Julian'da İkinci Meşrutiyet Öğrencileri.....	156
Müstakil Sanat	192
• İki Dünya Savaşı Arasında Académie Julian'da Resim Eğitimi.....	196
• Académie Julian'da Cumhuriyetin İlk Ressamları.....	206
• Académie Julian'da Heykel Eğitimi ve Türkiye'den Heykeltıraşlar.....	219
• Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği.....	232
Modern Konfor	249
• Académie Julian'da İkinci Kuşak Cumhuriyet Öğrencileri.....	254
• Egemen Cumhuriyet Politikalarının Burslu Öğrencileri Yönlendirmesi.....	262
• Académie Julian'da Türkiye'den Son Öğrenciler.....	270
Ezber Bozumu	275
Ek: Académie Julian'da Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nden Öğrenciler	283
Seçilmiş Kaynakça.....	285
Resimler ve Belgeler Dizini.....	289
Adlar Dizini.....	291
Kavramlar Dizini.....	294
Kurumlar Dizini.....	296

Başlarken

Plâstik sanatların Yurdumuzda başına gelenleri yazmaya kalkıştım. On yıl kadar çalıştım. Bitiremedim. Günümüze uyarlı bölümlerini kırparak değişik bir yazı hazırladım. Bilen dost ve meslektaşlar bu muydu demesinler. Değildir. O daha başka bir şeydir.

Mahmud Cûda,

Bir Bardak Yağmur Suyu İçiver Gitsin, 1973

Bu çalışma, Académie Julian'ın 1868-1959 yıllarını kapsayan öyküsü ile, Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'si'nin 1850-1950 yılları arasındaki sanatta modernleşme serüvenini bir arada okumayı önerir.

Rodolphe Julian tarafından kurulan Académie Julian, resmî kurumların egemenliği altındaki 19. yüzyıl Paris sanat sahnesinin ilk özel akademisidir. Buna karşın, bu sahnede ancak resmî kurumların işleyişini taklit ederek var olabilmektedir. Dolayısıyla Julian Akademisi, Fransa'da sanatın özerkleşme sürecini incelemek ve bir 'akademi' içinde bu özerkleşmenin ne kadar olanaklı olduğunu sorgulamak için önemli bir odak noktasıdır. Ayrıca, sanat eğitimini Fransız

Sculpt.	Morall jun	1910	Moscow
S. G.	Meyland H.A.	1910	New-York
Sculpt.	Matter mad	1910	Wurtemberg
J.P.L.	Mordell. Carl.	1910	Boston
S. G.	Morie Ham	1910	San Lieberstein (alt.)
J.P.L.	Nelson.	1911	
J.P.L.	Neumeister	1911	Munich
J.P.L.	Neilson	1912	New-York
S. G.	Nicolas	1913	Liecray
S. G.	Namik	1913	Constantinople
BK	Newhall	1918	San Francisco
	Osamy Ravi	1916	Oran (algerie)
	Nanny Marie	1916	Oran (algerie)
	Norville andie	1917	Equateur
	Noury	1917	Besancon
	Nivell Roger	1918	Paris
	Nicachinivitch Shakya	1918	Belgrade (Serbie)
	Neumanns Gilber	1918	Paris
	Nau carmain	1918	Paris-Lathouille
	Nilfen	1919	Suede
	Nutting Nyon C	1919	Nevada Lu
	Nancy	1919	Paris

erkeklerine özgü olmaktan çıkararak ders ücretini karşılayabilecek herkese sunan Académie Julian, o dönem Paris'inin sanat alanındaki kozmopolitliğini gözlemlemek için bir laboratuvar oluşturur.

Julian Akademisi, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nden sanat eğitimi almak üzere Paris'e gönderilen öğrenciler için önemli bir adrestir. Bu öğrencilerden pek çoğunun devlet eliyle seçilen burslu sanatçılar olması, Türkiye'deki resmî modernleşme tasarılarının başlıca aracı olan eğitimin, sanat alanında özel bir kuruma emanet edildiği anlamına gelir. Académie Julian'daki İmparatorluk ve Cumhuriyet öğrencilerinin deneyimleri, bu çelişkiyi aydınlatacak ipuçları içerir. Ayrıca Julian, Batı sanatını Doğu'ya tercüme etmeleri beklenen 'sanatta modernleşme misyoneri' için de önemli bir referanstır.

Paris'ten Modernlik Tercümeleleri, bu bağlamda, Julian Akademisi özelinde Paris ile İstanbul arasındaki sanatsal karşılaşmaları, Fransa'yla politik ilişkilere dair bir yorum çerçevesinden sunar. Bu sunum, ilk üçü tarihsel arka plan niteliği taşıyan kısa bölümler olmak üzere, kronolojik sırayla ilerleyen sekiz bölümde geliştirilmiştir.

Birinci bölümde, 17. ve 18. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu tarafından Fransa'ya gönderilen elçilerin Paris serüvenlerinden kimi anlar aktarılır. Bu anlar, ikincil kaynaklardan alıntılanarak burada yeniden kurgulanmıştır. Kurgunun amacı, Fransız uygarlığını Osmanlı'ya tercüme eden büyükelçilerin deneyimlerini, 19. ve 20. yüzyıl sanat öğrencilerinin deneyimlerini kavramada bir ön metin olarak kullanmaktır.

İkinci bölümde, Tanzimat'la birlikte çeşitli alanlarda eğitim almak üzere Fransa'ya gönderilmeye başlanan ilk burslu öğrencilere, özellikle de resimle ilgilenenlere dikkat çekilir. Ayrıca, İstanbul'a yerleşen ve yaşamlarını okullarda ya da atölyelerinde resim dersi vererek kazanan kimi Fransız sanatçılardan da söz edilir. Böylece Osmanlıların, bu dönemde Fransızlar tarafından izlenen sanat eğitiminin ilkeleleriyle ilk karşılaşmalarının altı çizilir.

Üçüncü bölüm, Académie Julian açılmadan önce sanat öğrencilerinin başlıca adresi olan École des beaux-arts üzerine notlardan oluşur. Bu notlar, öncelikle, ileride Julian eğitimini resmî eğitimle kıyaslayabilmek açısından önemlidir. Ayrıca, özellikle 1863 yılında gerçekleştirilen reform ertesinde Beaux-arts'a bakmak, aynı yıllarda Paris'te bulunan Osmanlı öğrencilerinin, çoğunlukla varsayılanın aksine bu okuldan mezun olmadıklarını keşfetmek bakımından çarpıcıdır. Bu bölümde, söz konusu öğrencilerin ustası olarak bilinen Jean-Léon Gérôme üzerinde durulması, Beaux-arts'ın yanı sıra Gérôme'un kendi efsanesini de sorgulama amacı taşır.

Kitabın bundan sonraki bölümlerinde, Julian Akademisi ile buraya kayıtlı İmparatorluk ve Cumhuriyet öğrencileri ele alınır. Kitabın gövdesini oluşturan bu bölümlerin arka planını, öğrencilerin kendi coğrafyalarında yaşanan politik dönüşümler ile Paris'in sanatsal dönüşümleri oluşturur. Ön planda ise, Académie Julian'ın genel tarihinin ve söz konusu öğrencilerin bu tarih bağlamındaki konumlarının, eldeki ipuçları ışığında, olabildiğince ayrıntılı bir biçimde yeniden canlandırılmasına çalışılmıştır.

Canlandırmalar sırasında yararlanılan başlıca kaynaklar, Archives Nationales ile Association pour la conservation et la reproduction photographique de la presse (ACRPP) ve Musée d'Orsay arşivlerinden derlenen özgün belgeler, Julian'ın kayıt ve hesap defterleri ve *L'Académie Julian* gazetesidir. Ayrıca, Julian Akademisi'nde ders vermiş hocaların eserlerine, metinlerine ve haklarında yazılanlara da başvurulmuştur. Bunların yanı sıra, her bölümde, o bölümü tanımlayan tarihler içinde Julian Akademisi'ne en düzenli devam etmiş bir ya da iki öğrencinin adı öne çıkarılmıştır. Bu adlardan, Meşrutiyet öğrencisi Sami Yetik ile Cumhuriyet öğrencisi Refik Epikman, yalnızca Julian'ın derslerini yakından izledikleri için değil, aynı zamanda buradaki dene-

yimlerinden yola çıkarak kendi zamanlarının sanatını yorumlamış oldukları için özellikle üzerlerinde durulmuş, önemli örneklerdir.

Kitap, İkinci Dünya Savaşı ertesinde, önce Türkiye'den Paris'e giden öğrencilerin Julian'dan uzaklaşmaları, ardından Julian Akademisi'nin kapanması ve son olarak Paris'in sanatın uluslararası başkenti olma ayrıcalığını kaybetmesiyle sona erer. Kısa aralıklarla gerçekleşen bu olayları birbirleriyle ilişkilendirmek, Türkiye'de sanatın 'modernleşmesini' tarihlendirmek bakımından hayatidir.

Ali Artun'a göre, sanatta özerkleşme sürecinin başlamasıyla eşzamanlı olarak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Paris'e giden sanatçıların Batı'yı temsil etme kaygısından sıyrılarak kentin kozmopolit ortamında yaratıcı birer birey olarak var olmayı başarmaları, Türkiye'de modernizmin miladıdır. Bu fikir, çalışmamın her aşamasında bana esin verdi. École des Hautes Études en Sciences Sociales'de (EHESS) sürdürdüğüm doktora programı dahilinde bir tez çalışması olarak başlayan bu kitap, tez danışmanım François Pouillon'un kılavuzluğunda ve Türk Etüdleri Bölüm Başkanı François Georgeon'un katkılarıyla gelişti. Lisa Gentile, çalışmamın ilk aşamalarında tüm yazdıklarımı okudu; arkadaşlarım Ayça Alemdaroğlu, Aykan Alemdaroğlu, Bülent Aldemir, Didem Nur Güngören, Ilana Laurence, Pınar Araz ve Sezin Tanrıöver peşine düştüğüm kaynaklara ulaşmamı sağladılar. Emrah Çiftçi resim ve belgelerimi tek tek elden geçirdi. Kitabın Türkçe okumalarını Gözen Müftüoğlu ve Elçin Gen, Fransızca kaynaklardan yapılan alıntuların tercümesini Ali Berktaş, İngilizce'den tercüme-leri ise annem Semra Eren gerçekleştirdi; 'başlarken' hepsine teşekkür ederim. Ayrıca, Namık Erkal'a, *Paris'ten Modernlik Tercümeleleri*'nin yazımına 'eş'lik ettiği için minnetarım.